

sai A jugoszláv művésztelepek közül kitér az elsőként alakult, „szlovén Barbizonnak” nevezett Škofja Loka-i művésztelepre, amelyet az Anton Ažbe müncheni iskolája köré csoportosuló művészek alapítottak, Nadežda Petrović és Ivan Meštrović tevékenységére, majd a két háború közötti kezdeményezések közül megemlíti a blažuji telepet, s újabb adalékokkal szolgál a 20-as, 30-as évekbeli vajdasági képzőművészeti „mozgolódások” megismeréséhez. A második világháború után, a képzőművészeti életben kialakult állapotok felvázolását követően Duranci talán elsőként tér ki részletesen annak a palicsi művésztelepnek a sorsára, amelynek rövid időtartama alatt pezsgő művelődési élet alakult ki. Szabadkán és környékén, s amely felszámolásának valós okait évtizedek óta titok övezi. Ami ezután következik, az iloki, zentai, topolyai, écskai művésztelepek megalakulása, illetve a művésztelepek koncepcióját folytató, de tovább is fejlesztő kihegyési kerámia-művésztelep, a szlovén Forma viva és a kikindai Terra szobrászati szimpozion munkájának ismertetése nagyjából ismert tények összefoglalásán alapszik. Az utolsó fejezetben a szerző szól a telepek mai helyzetéről is, a megváltozott körülményeket megemlíti ugyan, de a változás mibenlétére már nem tér ki, habár ez nem is e kötet feladata. Ám éppen az utolsó fejezetben felvetettek sugallják, hogy ezt a munkát folytatni kellene, s azokra a kérdésekre választ adni, amelyek e könyv szabadkai bemutatója alkalmával is elhangzottak: valóban zsákutcába jutottak volna művésztelepeink, vagy „csak” a körülmények és a művészek változtak meg, továbbá érdemes lenne azt is megvizsgálni, hogy míg az elmúlt évtizedekben éppen művésztelepeink voltak az új, haladó képzőművészeti törekvések hordozói, addig ma ezek az „új szelek” miért rajtuk kívül fújnak.

NÁRAY Éva

S Z Í N H Á Z

ÉNEK, AVAGY JÓ TANÁCS

Ha tudjuk, hogy a rongy szavunk mind főnévként, mind pedig melléknévi használatban erkölcsileg züllött személyt jelent, „aljas”-t, „megvetésre méltó”-t is (emlékeztetnék az „utcasarkok rongya” vagy a „rongy-élet” fordulatokra), akkor kétségtelen, hogy Villon-esthez, ismerve a középkori költő életét és verseinek világát, s figyelembe véve, hogy az estet nem oratórium-, hanem előadászerűre képzelték el, illő keret a rongyokkal teleszórt színpad meg a termet körülfogó szaggatott, összeviszsa mázolt drapéria. Olyan a színpad, mint egy szeméttelp, s míg két nagyobb rongykupac meg nem mozdul, szinte észre sem vesszük, hogy a földön emberek is hevernek. Emberek? Testüket koszos rongyokba rejtett csavargók, akik előbb egymás életére törnek, vagy csak pusztá szórakozásból esnek egymásnak, unalomból, a hecc kedvéért, majd pedig szövetkeznek

Ének, avagy jó tanács. Villon-est. – Újvidéki Színház. Szereplők: László Sándor, Banka Livia, Simon Mihály, Tóth Loon f. h. és Módri Györgyi f. h. Ruhák: Anna Atanacković, Zenekíséret: Szűcs Sándor. Mozgáskompozíció: Ivan Klemenc.

a feltűnő harmadik ellen, aki nem is olyan rongyos, mint ők, megérdemli tehát, hogy helyben hagyják, már azért is, mert puha bőrcsizmája van és fehér inget meg nadrágot visel.

Ő – François Villon.

Az ellenpont ebben a rongyvilágban. Ide tartozik ugyan, de láthatóan elvágyódik innen, ami abból is látszik, hogy verseket ír és ábrándozik.

*Én, François Villon diák,
A négyszázötvenhatos évben,
Vállalva zablát és igát,
Higgadt elmével eltökéltem:
Meg kell vizsgálnom, hogyan éltem.
Mint írva áll Vegetiusnak,
A bölcs rómainak művében,
Másképp megcsaljuk önmagunkat.*

Így vall önmagáról.

Az előadásban azonban nem Villon élettörténete elevenedik meg, nem az életrajz adja a versekhez az epikus vázat, a keretet, hanem a jelzett kontrapunkt, amit még kifejezettebbé tesz a játékkeret hátulról lezáró világos – fehér, halványkék? – függöny, melynek különböző pontjain olykor egy lányfej jelenik meg, s csengő gyermekhangon énekel a távoli kék hegyekről és a Napról. Villon feléje indul, de nem tudjuk meg, eljut-e hozzá, mert miközben mászik a mesék üveghegyét jelképező, alulról megvilágított ferde üveglapon, kialszik a fény – vége az előadásnak.

Még egyszer szerephez jut az üveglap az Újvidéki Színház Villon-estjén, amikor a Ballada a senki fiáról halljuk. Mint egy átvilágított rovar, fekszik az üveglapon a színész, s ez a semmi-kis effektus emberi drámává tágítja-pontosítja a költeményt, személyessé teszi a verssorokat. Azérv említem ezt a jelenetet, mert szépen mutatja, a négy fiatal színész – László Sándor, Banka Lívia, Simon Mihály és Tóth Loon f. h. –, akik alkalmasint azért (is) választották a megmutatkozásnak ezt a formáját, mert a színházban kapott feladatok mellett bőven jut erre idejük, nem azért találták ki ezt az estet, hogy drámajátszási igényüknek eleget tegyenek, nem szerepet akarnak játszani, hanem verset mondanak, minimális színházi segédlettel, jelzésszerű megoldásokhoz folyamodva csupán. Egyetlenegy alkalommal vonja el a nézők figyelmét a színpadi cselekvés a verstől, míg Villon-László Sándor verset tolmácsol, a két csavargó pedig, a kővér Margot körül legyeskedik. Különbözik egyszerű dramatikus játékot rögtönöznek a színészek, ami a Chanson a párizsi szépasszonyokról című Faludy-féle Villon-átköltés kapcsán a legsikeresebb.

Külön érénye az estnek, hogy a négy színész versmondása differenciált, különbözik. Banka Líviáé hagyományosan egyesíti az értelmezést és a dallam szinte lekottázható zeneiségét. Simon Mihály és Tóth Loon a csavargó külsőhöz keresi és találja meg a legmegfelelőbb tempót, azzal a különbséggel, hogy Simon egyszerűbb, természetesebb, társa pedig olykor pátoszos. A legnagyobb feladatot László Sándor kapta. Versmondása pontos értelmezésre mutat, nagyon szép pillanatai vannak, ám elég gyakran megfélekedezik arról, hogy a versmondó feladata nemcsak az értelem, a gondolat közvetítése, hanem

ennek a versritmussal való összekötése, természetesen anélkül, hogy skandalássá válna. Nem mindig érezni, hogy verset mond, mert a vers zeneiségét adó belső dallamot, ritmust nem sikerül mindig kifejeznie. Tudjuk viszont, hogy ez gyakorlat kérdése is, s ezt a vállalkozást elsősorban talán ilyen értelemben kell dicsérni és megértéssel fogadni.

GEROLD László

A PROFI

Havelka – címkéztem magamban Dušan Kovačević legújabb darabját, *A profit*, még előadás közben –, abban az értelemben, hogy kis Havel, bár lehet így is értelmezni: egy kicsit Havel. Legkevésbé azért, mert a színpadon is elhangzik a drámaíró-elnök, Václav Havel neve, ami önmagában lehet érdekes, lehet figyelemkeltő mozzanat, de nem kell, hogy meghatározó, jellemző is legyen az egész darab vonatkozásában. Holott az.

Havel drámáinak, pontosan az *Audiencia* című egyfelvonásosának ihlető hatására ismerünk. Vitathatatlanul igényes rokonság, amely miatt nem kell Dušan Kovačevićnek szégyenkeznie, hiszen Havelnek ez a kétszemélyese annyira ismerős közép-kelet-európai értelmiségi léthelyzetet idéz, amelynek ebben a térségben már-már emblemátikus értéke van. Kovačević a drámaíró és rendőrspicli – ő a profi, a szakmáját nagy hivatástudattal végző szereplője a történetnek – találkozásában szinte megismétli Vaněk, a drámaíró, és a sörmester jelenetét. Mindkét író részben a szerzők alteregója, s mindkét partner besugó. Havelnál a sörmester feladata, hogy jelentéseket írjon az üzemébe helyezett íróról, Kovačevićnél a hekusnak majd két évtizedig az író volt az esete, követnie kellett, s jelentéseket kellett írnia arról, mit mondott, kivel találkozott. Most végre szembesül az író és árnyéka, mert a nyomozó kórházba vonul, műtét előtt áll, s ki tudja, mi lesz vele, elhozta az író négy kötetbe rendezett beszédeinek, telefonbeszélgetéseinek leveleinek nyomdakész kéziratát. De különben is ideje volt átadni két évtized szorgos gyűjtőmunkájának az eredményét, az író által elhagyott tárgyakkal, sapkákkal, ernyőkkel, kesztyűkkel együtt, mivel az új kurzus nyugdíjazta a spiclit, aki immár taxisként keresi kenyerét. S itt, ezen ponton csavarint egyet Kovačević a Haveltől kölcsönzött helyzeten. Az író, akit eddig üldöztek, akinek nem adták ki a műveit, főszerkesztő lett, s a volt hekus figyelmezteti, saját példájára hivatkozva, hogy ne higgyen a hatalomnak, mert önző, s mert mindenkire – legyen az főszerkesztő vagy nyomozó – csak addig van szüksége, amíg saját érdekeire használhatja fel, utána – lauffpassz. Ezzel a csavarintással a történet megmarad közép-kelet-európainak, de helyi színezetet is kap.

Mégsem lesz belőle igazi dráma.

Havel egyfelvonásosa ugyanis akkor történik, amikor a színpadon megjelenítik, jelen idejű történet, amit két ember él meg ott, akkor, Kovačević egyfelvonásosa pedig zömmel emlékidézés, a hekus elmeséli, hogy a magával hozott bőröndből előkerülő használati tárgyak hol, milyen körülmények között jutottak hozzá, illetve mikor és hol követte árnyékként az írot, szerezte róla információit.

Az dráma, ez epika.

Dušan Kovačević: *A profi*. (Profesionalac.) – Zvezdara teatar, Beograd. Rendező: Dušan Kovačević. Díszlet, jelmez: Dušan Kovačević és Živorad Savić. Szereplők: Danilo Stojković, Bogdan Diklić, Neda Arnerić és Vanja Janketić.

Kétségtelen azonban hogy a fanyar szellemességgel történő múltidézés szórakoztató is, tanulságos is, és elgondolkodtató is. Olyan, amilyenek a darab alcíme, műfaji meghatározása jelzi: szomorú komédia. Kutyakomédia, mondanánk.

A darabot a szerző rendezte, nem éppen ötletesen, de erőnye, hogy helyet és lehetőséget biztosított író önmagának, hogy a viccek formájában közölt emléktöredékek utat találjanak a közönséghez. Ebben azonban teljesen megbízható segítőtársa is volt: Danilo Stojković, a hekus alakítója. Stojković a Kovačević-vígjátékok autentikus hőse, nemcsak olyan színész, aki zsigereiben érzi a szerző mondatait, szituációit, hanem olyan formátumos színészgyéniség, akire egy egész színházat lehet építeni. Teljes értékű színész és igazi Kovačević-hős. S nem csak azért, mert a hekus szerepét Kovačević megírta, az íróét – Bogdan Diklić ügyeskedik benne – pedig csak felvázolta, azért is, mert Danilo Stojković a Kovačević-darabokban, például *A balkáni kémben*, sohasem szerepet játszik, hanem mentalitást mutat meg, azt, ami végső soron az írónak is szándéka.

G. L.

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

KÉT SZEMPÁR*

Az illusztráció a jugoszláviai magyar művészek megkülönböztetetten fontos (rajz)műfaja. Hangya András számtalan szövegrajza napi- és hetilapokban, folyóiratokban, B. Szabó György *Garabonciás*-illusztrációi, Sáfrány Imre riportfigurái és miniatűrjei, Dobó Tihamér fiatalkori újságrajzai – hogy csak az elhunytakat említsem – iskola- és hagyományteremtő értékei honi művészetünknek. Ács József évtizedeken át közölt vasárnapi rajzai a *Magyar Szóban* vagy Barát Ferenc szövegillusztrációknak is tekinthető színházplakátjai építik és folytatják ezt a hagyományt. Kettős fegyelem jellemzi e rajzműfaj hazai iskoláját: a szöveg tisztelete és a rajz autonómiájának megőrzése. A védekezés esélye az illusztráció ilyen kötöttsége és fegyelme; a parttalan kihívásoktól, a színlelt átváltozásoktól való önvédelem esélye. B. Szabó György például éppen szövegrajzaival ellenőrizte nagyméretű absztrakt tollrajzai világának hitelességét és tisztaságát. Ács József pedig vasárnapi riportillusztrációin teszi mérlegre örökös művészeti kísérleteit.

Maurits Ferenc egész életművének is szerves része az illusztráció: korai rajzait újságlapok őrzik, versköteteihez maga készített szövegrajzokat. Frankenstein megírta és meg is rajzolta például, az újvidéki Telep világát versebe öntötte és rajzokban rögzítette. Sohasem azzal a szándékkal, hogy a versnek mankót adjon a rajzzal, vagy hogy a rajzot magyarázza (meg) a verssel. A vers és a rajz a művész két önértékű és önállóan működő beszédmódja, melyek féltett integritásuk kiteljesedésével össze is függenek a művészi és költői önkifejezés magasabb, elvontabb, rejtettebb régióiban. Mauritsot is leköti az illusztráció hazai hagyományokkal átszőtt iskolája: a szöveg tisztelete és a rajz sajátosságainak kidolgozása. Nincsenek közöttük átfedések, se áthallások, se áttűnések. Más szóval, Maurits Ferenc illusztrációi, bár minden ízükben szövegrajzok, semmit sem il-

* Elhangzott Maurits Ferenc festő Baján megrendezett kiállításának megnyitóján, március 7-én